OIKEUSMINISTERIÖ

LAUSUNTO

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
EU-oikeus- ja tietosuojayksikkö
LsN Möller Tia

9.9.2019

EU/2019/0023

Eduskunta / perustuslakivaliokunta

E 17/2019 vp

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston E-kirjeestä koskien komission huhtikuussa 2019 antamaa tiedonantoa oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen lujittamisesta unionissa – tilannekatsaus ja mahdolliset jatkotoimet (COM(2019) 163 final). Oikeusministeriö on osallistunut valtioneuvoston kirjelmän valmisteluun.

Komission huhtikuussa antama tiedonanto on osa komission laajempaa kehittämisprosessia EU:n oikeusvaltioperiaatteen turvaamiseksi. Huhtikuisessa tiedonannossa komissio tarkasteli eri välineitä, joilla voidaan seurata ja arvioida oikeusvaltiokehitystä EU:ssa ja esitti erilaisia ehdotuksia tämän välineistön kehittämiseksi. Tiedonannolla komissio aloitti kuulemisen ja kuulemisen jälkeen komissio julkaisi heinäkuussa uuden tiedonannon (COM(2019) 343 final), jossa se esitteli näkemyksensä oikeusvaltioperiaatteen vahvistamisen välineistön kehittämiseksi.

Oikeusvaltioperiaate muodostaa olennaisen ja välttämättömän perustan Euroopan unionille ja sen jäsenvaltioiden väliselle yhteistyölle. Yhteisenä arvona se on vahvistettu SEU 2 artiklassa. Yhteisten arvojen kunnioittamisen merkitystä unionille ja unionin oikeuden toteutumiselle on vahvistettu EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Unionin tuomioistuin on todennut muun muassa, että ”unionin oikeus perustuu siihen perustavanlaatuiseen lähtökohtaan, jonka mukaan kukin jäsenvaltio jakaa kaikkien muiden jäsenvaltioiden kanssa – ja tunnustaa sen, että nuo muut jäsenvaltiot jakavat sen kanssa – lukuisia yhteisiä arvoja, joihin unioni perustuu, kuten SEU 2 artiklassa täsmennetään. Tämä lähtökohta merkitsee sitä – ja perustelee sen –, että jäsenvaltioiden välillä vallitsee keskinäinen luottamus siihen, että kyseiset arvot tunnustetaan ja että siis täytäntöön panevaa unionin oikeutta noudatetaan”.[1] Komission huhtikuisessa tiedonannossa kuvataan kattavalla tavalla oikeusvaltioperiaatteen merkitystä EU:lle ja tämä on tiivistäen kuvattu myös E-kirjeessä.

[1] Asia C-216/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:586.

Eurooppa-neuvoston kesäkuussa 2019 hyväksymässä EU:n strategisessa agendassa on vahvistettu oikeusvaltioperiaatteen merkitystä EU:n toiminnalle. Sen mukaan yhtenä tulevan työn prioriteettina on EU:n perussopimuksissa tunnustettujen kansalaisten perusoikeuksien ja -vapauksien puolustaminen ja kansalaisten suojaaminen olemassa olevilta ja uusilta uhkilta. Strategisessa agendassa korostetaan, että demokratia- ja yhteiskuntamalliemme pohjana toimivat yhteiset arvot ovat Euroopan vapauden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin perusta ja että oikeusvaltioperiaate, jolla on olennaisen tärkeä rooli kaikissa demokratioissamme, on keskeinen tae sille, että näitä arvoja suojellaan hyvin. Kaikkien jäsenvaltioiden ja EU:n on noudatettava sitä kaikilta osin.

Oikeusvaltioperiaatteen perustavanlaatuisesta luonteesta johtuen on tärkeää, että jäsenvaltiot yhdessä yhteistyössä instituutioiden kanssa pyrkivät vahvistamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumista. Oikeusvaltioperiaatteen vahvistamiseen tarvitaan erilaisia ja eri tasoilla toteutettavia toimenpiteitä, kuten komissio on tiedonannossaan kuvannut. Olennaista on pyrkiä siihen, että ennakoivilla toimenpiteillä kyettäisiin ehkäisemään ongelmien syntymistä.